

ljavnost pa pomeni brezpogojno razsulo človeškega občestva. Posledica tega načela je edinole diktatura enega stanu ali sloja nad vsemi drugimi, nasilno samovladanje malega ševila samozancev, ki so sami ugrabili oblast. Načelo razredne borbe se da opravičiti samó kot trenutno faktično sredstvo tam, kjer ni nobenega drugega pota, da bi se družba preobrazila.

Nasproti doktrinom, ki dan na dan nastopajo z videzom absolutne zveličavnosti, izključujoč vsako nasprotno mnenje kot herezijo, na katero razpisuje politična, iz neznanja realnega življenja izhajajoča nestrpljivost kapitalno kazen, vpliva naravnost blagodejno avtorjevo poudarjanje relativnosti načrtov za reformo družbe in nujnost sporazuma. Noben pokret za reformo družbe si ne sme domišljati, da je njegova zamisel edino pravilna in da mora veljati za vse ljudi brez izjeme. Ne gre tu morda za kako medlo kompromisarstvo, za neki socialni eklekticizem, ki naj bi brez kritike združeval heterogene elemente, marveč za globoko spoznanje, da je realno življenje mnogo preveč povezano in zverženo, da bi se dalo natezati na eno kopito. Enostransko doktrinarstvo lahko sicer povzroča mnogo zla, se pa končno mora vendarle razbiti ob dejstvu, da enostavno ni programa za reformo družbe, ki bi bil za vse enako pravičen. Nasprotno pa nas vodi tako dinamično pojmovanje družbenega življenja, kakor ga zastopa avtor, do spoznanja, da more pravična ureditev družbe biti edinole plod vsestranskega, a obenem tudi trajnega sodelovanja vseh družbenih komponent.

Po socioloških raziskuje avtor ekonomske osnovne reforme družbe, pravilno poudarjajoč, da velja za moderni gospodarski mehanizem isto, kar za vsak mehanizem: ali ga poznamo in razumemo v celoti ali pa ga sploh ne razumemo. Iz tega vidika celokupnosti gospodarstva, iz katerega je nemogoče iztrgati neko posamezno področje ter ga ločeno obravnavati, podaja avtor najprej kritični pregled ekonomskih osnov marksizma in krščansko-socialnega pokreta, nato pa podrobno, večji del knjige zavzemajočo analizo vsega modernega gospodarskega mehanizma. Na osnovi vseh teh analiz prihaja avtor do zaključka, da komunizem in boljševizem nista v Evropi neizbežna in nujna pojava, marveč da se more vse, kar je v njih dobrega in koristnega, ostvariti potom mirne evolucije in brez žrtev, ki jih oni zahtevajo.

Boris Furlan.

Iz tujih revij

Umetnost in propaganda. V svoji novi knjigi „Das Theater im Lichte der Soziologie“ (Leipzig 1951) obravnava poznani nemški gledališki teoretik Julius Bab med drugim tudi razmerje gledališča do politike. Vprašanje je zlasti danes ta dan zelo važno ne samo za gledališče, marveč nekoliko razširjeno (umetnost in propaganda, tendenca v umetnosti, umetnost kot izraz) tudi za ostale umetnostne vrste. Bab ga razčlenja z njemu lastno nevsakdanjo jasnostjo in prodornostjo.

Presojanje umetnosti s stališča morale je danes že precej preboleno. Ob usodnem razvoju političnih in gospodarskih nasprotij pa je toliko močnejša zahteva po merjenju umetnostnih tvorb izključno po njihovi tkzv. „socialnosti“, kar najpogosteje ne pomeni drugega, kot da bodi umetnost zavesten, hoten izraz določene politične ideologije, da bodi umetnost dogmatično opredeljena, organizirana. Vsaka velika umetnost iz kateregakoli časa je socialna; danes pa bodi umetnost socialistična! Za časa škodljivega, zgolj estetskega gledanja na življenjske zadeve

(larpurlartizem) je nastala danes kot reakcija na preteklost in po drugi strani kot vzporeden pojav sodobnemu družabnemu presnavljanju in izzorevanju nujna, toda v nepravilnih odnosih in razmerjih enako škodljiva premoč politike na vseh človeških področjih.

„Vendar, kaj pomeni vse to? Gotovo samo, da se ob uri najvišje napetosti razdrobijo oblike, po katerih se sicer raznovrstno pretaka veliki skupni življenjski tok in da zatem določa smer točasno močnejša sila. Z drugo prisposodbo: ob uri najvišje politične napetosti nastane med umetnostnim in političnim tokovodom kratek stik. Posledica je sijajno prasketajoč ogenj, toda na to sta obe napeljavi uničeni! — — —

Včasih hočejo zagovorniki ‚opredeljenega teatra‘ trditi — v posameznih primerih to tudi store, samo ne dosledno, niti ne dovolj nedvoumno —: danes sploh ne gre več za umetnost, tudi ne za gledališko umetnost, danes je nujna samo politika, in po ovinku propagandne literature mora tudi gledališče služiti politiki; dobro, to bi bilo stališče, ki ga moreš morda odkloniti, ki mu pa ni mogoče odrekati notranje jasnosti in sklepčnosti. Morda smemo sicer meniti, da bi bilo možno tudi današnjo socialno krizo sveta mnogo lažje in bolje premagati, če bi čim čistejša in čim močnejša umetnost človeku budila spomin na vezi in skupnosti in predvsem na smisel tega tako trdo bojevanega življenja. Kdor pa je mnenja, da je treba najprej in na prvem mestu politični boj brez usmiljenja izbojevati do konca, preden smejo in morejo ljudje pristopiti k čemu drugemu, ta naj vendar v božjem imenu pošlje umetnost na dopust. Takšno stališče bo v vsakem slučaju povzročilo mnogo manj škode kot pa ona druga popolna zmedenost, ki nam hoče dopovedati, da je umetnost, ki se je odpovedala svoji notranji suverenosti, se zavestno podredila političnemu učinku, da je ta umetnost, prava, edino prava, ali pa vsaj višja umetnost. To ni zdaj več izraz določenega svetovnega nazora, ki ga moreš pobijati, toda ga kot zase in v sebi utemeljenega moraš priznati; tu je zdaj postavljena brez dvoma napočna in v visoki meri škodljiva trditev. Kajti kdor vidi v umetnosti, torej tudi v gledališki umetnosti, za človeštvo važno in veliko silo, ta mora predvsem vedeti in podčrtati, da se umetnost samo tedaj lahko razvije do mogočnega, na človeško občestvo vplivajočega učinka, če se čuti vsaj v okviru svojega stvariteljskega procesa suvereno, če je ne uravnava noben drug zakon kot smer k njenim lastnim čim širšim, čim globljim možnostim učinkovanja.“

Umetnost in propaganda? Umetnost ni propaganda, marveč mnogo več. Njeno bistvo in sila prav gotovo ni v tem, da se postavi v službo te ali one politične skupine, tako ali drugače pobarvane ideologije. Kadar pokaže pravi umetnik svojo pravo moč, najsibo ob politični (Aristophanes!) ali nepolitični snovi, mora nastati delo, ki samo po sebi zgrabi in premaga človeka vsakega političnega mišljenja, vsake religije in vsake morale, če le ima kaj čuta za umetniške stvari. Doseči to veliko zmago, to ekstazo, ki pomeni človeku obenem že svojevrstno odrešitev, je edini dovolj važni in vredni cilj resnične umetnosti. B. F a t u r.

Rooseveltove reforme. — Francoski literarni in politični tednik „Marianne“ je poslal v Ameriko znanega poznavalca anglosaškega sveta André-ja Maurois-ja, da bi v veliki reportaži pojasnil, kakšne so nove metode predsednika Roosevelta in njegove skupine, kakšen je načrt gospodarske obnove in ali je ta načrt zmožen odpomoči iz hude stiske, v katero je strmoglavila Ameriko divja anarhičnost neurejenega kapitalističnega gospodarstva. Zadnja številka „Sodobnosti“ je v iz-

vlečkih prinesla Maurois-jevo slikanje ekonomske bede in otopelosti, ki tvori strahotno ozadje Rooseveltovim reformam. Kaj je ukrenil Roosevelt, kaj njegov Brain Trust, ko se jima je s prevzemom vlade ponudila možnost neposrednih dejanj, ki jih je nujno terjati obupni položaj? Če v celoti pregledamo vse Rooseveltove ukrepe in reforme, ki jih je izdal v rekordnem času treh mesecev od prevzema vlade, jih lahko razdelimo v reforme poljedelstva in v reforme bank in borze. Za uvod tem trem poglavitnim skupinam reform pa služijo nekateri prehodni ukrepi, s katerimi je Roosevelt nameraval predvsem zdriniti otopele energije, iztrgati deželo iz obupa in ji vdahniti novo zaupanje.

1. **Prehodni ukrepi.** Med prehodne ukrepe je šteti predvsem naredbo, s katero je Roosevelt že prvi dan po svojem ustoličenju za predsednika Združenih držav ukazal zapreti vse banke brez izjeme do 9. marca 1933, to je za polnih deset dni. Te prisiljene „počitnice“ so bile potem naknadno podaljšane. S tem ukrepom je Roosevelt hotel na mah izpodrezati vse bančne špekulacije in hkratu pokazati, da misli resno z napovedanimi reformami. Istočasno je tudi izdal odlok zoper vse, ki so v velikih množinah nakopičili zlato in ga pošiljali v inozemstvo. „Ko je prišel Roosevelt na vlado,“ piše Maurios, „so cenili v posameznih rokah nakopičeno zlato na približno 37 milijard funtov. Z odlokom z dne 5. marca pa je bilo kopičenje zlata kaznjivo z desetimi leti strogega zapora in z deset tisoč dolarji globe. Ta odlok je prinesel državnim blagajnam 20 milijard frankov. Hkratu pa je državna zakladnica dala sestaviti seznam vseh onih, ki so poslali svoje zlato v inozemstvo, ter jih pozvala, naj ga nemudoma zahtevajo nazaj.“

Drugi zelo pomembni prehodni ukrep je bila delna odprava prohibicije. „Prohibicija“, meni Maurios, „je bila eden izmed najnesrečnejših zakonov, kar jih je kdajkoli sprejela država. Puritanski farmerji in pobožnjaške ženske z dobrimi nameni so jo vsilili prebivalcem velemest, intelektualcem in delavcem, ter z njo povzročili nastanek najhujše vrste roparjev. Prohibicija je tihotapcem in goljufom prinesla ogromne dohodke, ki bi se bili morali stekati v državno zakladnico. Zlasti pa je vso ogromno deželo oropala prepotrebne varnostne zaklopke. Pravzaprav imajo ljudje malo užitek. Prepovedati malo nevaren užitek piti vino in pivo in pa užitek, da moreš ponuditi kozarec vina znancu ali prijatelju, je pomenilo toliko, kakor prisiliti vse člane velikega modernega naroda v skrivno opajanje in v uporabo mamil.

Predsednik ni imel pravice, da bi sam odpravil prohibicijo. Uvedel jo je amendement v ustavi in samo nov amendement, ki bi zanj glasovalo tri četrtine zveznih držav, bi jo mogel zopet odpraviti. Pač pa je imel predsednik pravico, da je z odlokom dovolil spremembo stopinj alkohola, kar je omogočilo prodajo lahkega piva. Roosevelt je izdal ta odlok takoj spočetka, ko je nastopil vlado. Neverjetno zveni, da bi prodaja rumenkaste in penče se pijače mogla spremeniti življenje velikega naroda; in vendar je bilo tako. Že prvo leto bo ta odlok prinesel državi tri milijarde frankov. Veliko množico ljudi je zaposlilo pivo že v samem New-Yorku: približno 200.000... In potem vse sorodne industrije: neka tvornica bo v letu 1933. izdelala 850 milijonov steklenic. Leta 1934. upajo gostilničarji prodati 40 milijonov sodčkov. Na stotine žag pripravlja na robu gozdov les za potrebne zaboje... Restavraterja in hotelirja zahtevajo že sedaj popolno odpravo prohibicije, ki jo bodo brez dvoma dosegli v najkrajšem času...“

2. **Reforma industrije.** Najvažnejši in najnujnejši problem, ki ga je bilo treba nemudoma rešiti, če naj bi industrija začela zopet redno poslovati, je bil problem vedno naraščajoče brezposelnosti. Že ob koncu leta 1931. je imela Ame-

rika 13,770.000 brezposelnih. To število pa je do Rooseveltovega nastopa raslo vedno hitreje. „Kako pomagati brezposelnim do dela? Potrpežljivo čakati, so odgovarjali liberalni ekonomisti, dokler kriza ne bo končana in jih bosta industrija in poljedelstvo zopet lahko nastavili in jim dali dela. Tega mnenja pa niso bili ne Franklin D. Roosevelt, ne njegovi „profesorji“ „... Nemudoma je treba nekaj ukreniti in „predsednik je takoj ukrenil vse potrebno za omiljenje in postopno odpravo brezposelnosti. Prva vrsta njegovih ukrepov je začasna, ker naj bi predvsem neposredno pomagala; druga pa je stalna in ti stalni ukrepi naj bi se ravnali po novih nujah ekonomskega življenja in napredka v uporabi strojev.“ Maurois našteva tele začasne in stalne ukrepe za omiljenje in postopno odpravo brezposelnosti:

Med začasnimi ukrepi: a) 500.000 dolarjev (10 milijonov frankov), ki jih zvezna vlada da na razpolago za brezposelne zveznim državam; b) država pošlje 275.000 mladih ljudi na delo v gozdove. Te mlade ljudi so po vojaško nabrali ter jim plačali po en dolar dnevno; stanovanje in hrano so imeli brezplačno po taboriščih. Dve tretjini njihove plače odpade na njihove družine. To armado je opremilo vojno ministrstvo ter jo dobro opremljeno razposlalo v 1550 taborišč od Atlantskega do Tihiega oceana, od Mehike do Kanade; c) predsednik si je od Kongresa izposloval dovoljenje, da sme za javna dela porabiti 3.000.500.000 dolarjev (približno 60 milijard frankov). Cenijo da bo na milijardo dolarjev mogoče zaposliti približno, en milijon ljudi; vendar bo uporaba tega zneska razdeljena na več let. 400.000.000 dolarjev bo šlo za ceste, 258.000.000 za mornarico, za gradnjo novih ladij in za prenovitev stare opreme, 100 milijonov za pošto; d) ko je deželo zajela kriza, so se ljudje začeli seliti iz mest na deželo. Sinovi in hčere farmerjev, ki so se iz pohlepa po visokih zasluškah priselili v mesta, so se začeli vračati na domačo grudo v upanju, da jih bo brezplačno preživljala. Vendar so bile farme po veliki večini že tako specializirane na en sam pridelek, da v premnogih slučajih niso zmogle novih prišlecev. Roosevelt je takoj ob nastopu dal pobudo, naj bi se vsaj po nekaterih pokrajinah obnovile in razcevele male kmetije francoskega tipa, ki zadostujejo same sebi. S tem namenom je predsednik dal na razpolago kredit za nakup zemljišč, na katerih naj bi zrasle male kmetije. Roosevelt je torej zagovornik in pospeševatelj povratka k zemlji; e) inflacija. H koncu aprila je Roosevelt naznanil, da bo opustil zlato valuto in razvrednotil dolar. Še isti teden je dal izglasovati zakon, ki ga je sestavil Moley in predlagal senator Thomas in ki daje predsedniku polnomoč, da razvrednoti dolar za polovico njegove zlate vrednosti, da izroči v promet, če bi bilo potrebno, za tri milijarde nekritih bankovcev, izmed katerih bi se 4% morali amortizirati vsako leto (ti bankovci niso bili izročeni prometu), da sprejme plačilo enega dela vojnih dolgov v srebru. Seveda je inflacija kakor splošna paraliza ena izmed tistih boleznih, katerih prvi znak je popolna euforija: bolestin so šele drugotni znaki, zlasti pa okrevanje. Prve mesece Rooseveltovega predsedovanja je bilo mogoče opazovati samo še ugodna znamenja izboljšanja: razbremenitev zasebnih dolgov; spremenjeno razpoloženje kupcev, ki so se nehali krčevito oklepali denarja ter se vrgli na nakup resničnih vrednot; povišanje kupne moči in porast izdelkov. To so bili začasni ukrepi, s katerimi je Roosevelt zlomil in prebil krizo.

Problem, ki naj bi ga zadovoljivo rešili stalni ukrepi, je tale: kako prekrbeti brezposelnim dela? Kako pridobiti konsumentu tako kupno moč, da bo zlahka nakupoval izdelke, ki jih potrebuje in ki so tu. Ta problem na prvi pogled ni samo začasen, marveč se stalno ponavlja in ga ni mogoče razrešiti s trenutno

denarno pomočjo, z mobilizacijo brezposelnih za javna dela, s povračanjem na kmetije in z inflacijo. Roosevelt in njegovi sodelavci so temu stalnemu problemu našli rešitev v slovitem zakonu, imenovanem „National Industrial Recovery Act“ ali okrajšano N. I. R. A. Ta zakon, s katerim upata Roosevelt in njegov Brain Trust povoljno rešiti problem brezposelnosti in kupne moči, je izmed vseh ukrepov najbolj revolucionaren in je pobudil brez števila polemik, ogromno navdušenje, pa tudi neštete kritike. Kakšni so smotri tega za sodobno ameriško življenje izredno važnega akta? Maurois jih našteje takole: a) Zmanjšati število delovnih ur, da bi bilo mogoče zaposliti čim več ljudi in prilagoditi delovno moč napredku v uporabi strojev; b) obdržati mezde na isti višini in jih zvišati v vseh onih industrijah, kjer so še prenizke, do take minimalne mezde, ki bi povečala kupno moč številnih množic; c) odobriti vse sporazume med industrijci, ki gredo za zvišanjem cen, a hkratu omejiti to zvišanje na resničen porast produkcijskih stroškov; d) priti do vseh teh posledkov sporazumno z industrijci. Zahtevati od njih, naj vse to prerešeta skupno s svojimi delavci ter predlože k o d e k s svoje industrije. Vsaka industrija naj zase izdela svoj kodeks sporazumno z vladnimi predstavniki, s predstavniki delavcev, delodajalcev in konsumentov; e) prisiliti industrije, ki bi se upirale, z odvzetjem industrijske pravice. Za glavnega nadzornika, ki naj bi pazil, da se bo vse to ogromno delo za obnovo industrije tudi res in točno po načrtu izvršilo, je Roosevelt izbral bivšega vojaka in svojevrstnega genija, generala Hughja Samuela Johnsona.

3. **Reforma poljedelstva.** Ameriški farmerji, ki so se vedno bolj specializirali le na en pridelek in so v letih prosperitete nakupovali ogromne raztežaje zemljišč na kredo, niso bili h kraju leta 1931. v nič manj trdi stiski kakor industrijci; nemara je bil njihov položaj še obupnejši, ker so cene neprestano padale, kupna moč se je manjšala, obresti od dolgov pa so rasle in rasle. Ko je Roosevelt nastopil vlado, je ameriško kmetijstvo popolnoma počivalo in brezupno čakalo, kaj bo. In pred Roosevelta je takoj stopilo vprašanje: „Kaj ukreniti za farmerje, ki nanje z ene strani pritiskajo vedno višje vsote hipotek in z druge strani vedno hitreje padajoče cene njihovih pridelkov?“ Kakor za industrijo je Rooseveltova skupina tudi za poljedelstvo predlagala dvoje vrst ukrepov, začasne, ki naj bi farmerjem pomagali na noge, in stalne, ki naj bi polagoma ozdravili ameriško poljedelstvo produkcijo. Med začasnimi ukrepi navaja Maurois sledeče: „Predvsem je treba pomiriti razljučene in uporne farmerje ter jih obvarovati pred izgonom z lastnih farm in pred prisilnimi dražbami. Možno bi bilo proglasiti moratorij za vse hipoteke in dolgove, a tak moratorij bi imel za posledico nove polome bank. Roosevelt se je rajši poslužil druge metode: prevzel je del hipotek v breme države. Farmerji so tako postali dolžniki države in bodo lahko odplačevali svoje dolgove v dolgih rokih. Ali jih bodo sploh kdaj odplačali? Najbrže nikoli in operacija je zelo nevarna za državno zakladnico. A pomoč je bila nujna, ker bi bilo drugače prišlo do nemirov in uporov med farmerji.“

Smoter stalnih ukrepov, ki o njih govori zakon o poljedelstvu, je sledeči: „Dvigniti cene do take višine, da bodo farmerji lahko živeli in poravnavali realne stroške. Za časa Hooverja so poskusili z metodo, da je država v velikih množinah kupila poljske pridelke; toda ta metoda je docela propadla. Ostaneta potem le še dve poti: držati roke križem in čakati (rešitve, ki je povsem nasprotna stremljenjem Rooseveltove skupine), ali pa smotno urediti proizvodnjo, uvesti poskus načrtnega gospodarstva v poljedelstvu. Rooseveltova skupina dela sedaj poskuse z načrtnim gospodarstvom. Vlada bo zahtevala od farmerjev, ki pridelujejo žito

ali bombaž, naj skrčijo obdelano zemljo. Oni, ki bodo sledili temu pozivu, bodo prejeli nagrado; denar za te nagrade bo tekel iz davkov, ki ga bo od žita moral plačevati mlinar, od bombaža predilničar. Dohodki, ki jih bi vrgel ta davek, bodo porazdeljeni med farmerje sorazmerno z neobdelanimi ploskvami zemlje. Tako upajo znižati pridelek žita in bombaža za 25%. Ta ukrep bi pomagal iz stiske 1,200.000 pridelovalcem žita in 200.000 pridelovalcem bombaža. Zemlja, ki bi ostala neobdelana, naj bi služila farmerju za pridelovanje zelenjave, za njegovo osebno porabo ali pa za rejo živine. Tako bi se ne le zvišale cene posameznim pridelkom, marveč bi nastala najugodnejša prilika za pospeševanje kmetij, ki same lahko hranijo svoje prebivalce. Kakor pri N. I. R. A. se tudi pri izvrševanju tega zakona želi vlada opirati na stanovska združenja. Farmerji vsakega okraja naj sami določijo zemljo, ki naj se obdeli, sami nadzirajo, ali je vsak farmer izpolnil svojo obljubo, in sami delijo nagrade.“

Tem poglavitnim reformam, ki naj bi za dolgo uredile industrijsko in poljedelsko produkcijo, je treba dodati še dva ukrepa, ki zadevata poslovanje bank. Prvi se glasi: „Vsaka banka, ki izda kakršenkoli vrednostni papir, je strogo odgovorna za popolno točnost vseh pojasnil, ki so tiskana v prospektu in namenjena občinstvu.“ Drugi se glasi: „Oseba ali zavod, ki prodaja vrednostne papirje, pod nobenim pogojem ne sme sprejemati nikakršnih vlog; isti ukrep ustvarja tudi medsebojno jamstvo za vse vloge pod 10.000 dolarji.“

Take so v poglavitnih potezah reforme, ki sta jih zamislila Roosevelt in njegov Brain Trust za ozdravljenje ameriške krize. Drugo vprašanje je seveda, kako te reforme praktično uresničiti in te ukrepe izpeljati. Boj za izvedbo teh reform se vrši še danes in Roosevelt je vedno nepopustljivejši in vedno radikalnejši. Res je dovoljeno podvomiti, ali se ta program sploh da uresničiti; ni pa mogoče pravično soditi onih, ki so zamislili ta načrt, in onih, ki so ga poskusili izpeljati, če nimate pred očmi tragičnega nerada, ki so ga podedovali. Ko je Roosevelt prevzel oblast, je rekel: „Dežela je potrebna smelih in vztrajnih poskusov, in če se ne motim, si takih poskusov želi. Zdrava človeška pamet zahteva, da človek izbere metodo, jo poskusi, in če propade, naj njeno nerabnost odkrito prizna in poskusi drugo. Predvsem pa je treba nekaj poskusiti.“

S. L.

Ameriška knjiga o Hitlerju. — V zadnjih štirih mesecih je izšlo v Združenih državah najmanj dvajset knjig o Hitlerju in njegovi revoluciji. Najboljša med njimi je po mojem mnenju „Germany enters the Third Reich“ (Nemčija stopa v tretji rajh), ki jo je spisal Calvin B. Hoover (ki ni v nobeni zvezi s Herbertom Hooverjem) in ki je izšla v založbi Macmillan Co., New York.

Profesor Hoover jasno dokazuje, da je bilo nezadovoljstvo z obstoječim ekonomskim sistemom, ki je zajelo vse razrede nemškega naroda, poglavitni vzrok za zmago narodnega socializma. Trpka zagrenjenost zaradi Versaillske pogodbe, ki so jo še podžigala leta močne propagande, je dala revoluciji njen značilni nacionalistični značaj. Toda profesor Hoover meni, da je bil narodni socializem dobrodošel ljudstvu — vsaj velikim množicam nemškega ljudstva — ker so Nemci izgubili vero, da bi se mogel ekonomski položaj v danih pogojih kakorkoli zboljšati. Narodni socializem je obetal dejanja, medtem ko so skoro vse druge stranke čakale izboljšanja svetovnega gospodarskega položaja. Nemčijo je minilo potrpljenje, obrnila se je k edinim voditeljem, ki se je zdelo, da imajo vero v svoj program, potem pa jo je potegnilo v tok čustvenega vzhičenja, ki ga je vzbudil fanatizem Hitlerja in njegovih oprod.

Seveda ni prišel narodni socializem do oblasti tako enostavno, kakor je preprosta ta razlaga. Polom socialnih demokratov, ki jih je bilo strah udejstviti svoje teorije in so v svoji slabosti podpirali kapitalistično državo; nezadovoljstvo vseh konservativnih elementov stare Nemčije z Weimarsko republiko; nezmožnost komunistične stranke kot organizacije in politične intrige, ki so se javljale v neprestanem menjavanju vlad neposredno pred Hitlerjevo zmago — vse to je pospešilo končni razplet dolgotrajne krize v Nemčiji. To je Hoover prav dobro znano. Kljub temu pa pravi, da je vendarle trajanje krize poglajalo Nemčijo v gibanje, ki je obetalo — in tudi uresničilo — spremembo, ki naj bi popolnoma predrugačila tako politični kakor gospodarski ustroj celega rajha.

Profesor Hoover ne skuša povedati, koliko sreče in koliko machiavelistične spretnosti je narekovalo Hitlerju njegovo življenje. Pokaže pa, kako absolutno prav je imel vodja nacijev v svoji odločitvi, da ne pojde v vlado, dokler si ne bi zagotovil popolne oblasti; pokaže tudi, kako popolno je speljal svoje nacionalistične zaveznike, ko so že mislili, da so v času, ko je prišel na vlado, omejili njegovo oblast.

Profesor Hoover ne podcenjuje Hitlerjevega osebnega vpliva in melodramatičnega vodstva narodnega socializma. Po njegovem je Hitler fanatik z vso spretnostjo fanatikov, kako učinkovati na množice. Meni tudi, da je političen genij, ki že meji na patološko. Obenem pa se trudi, da bi pokazal, da je narodni socializem gibanje množic, ki črpa svojo silo iz propale aristokracije, iz preobremenjenega nižjega srednjega sloja, iz nezadovoljstva kmečkenga stanu in akademske mladine. Sovraštvo do Židov, klic na maščevanje proti sovražnikom Nemčije, odločna zahteva zopet oživiti nemško junaško preteklost, vse to je sedaj postalo del njegove izpovedi, ki zahteva izraza in ki je njegovi voditelji ne morejo več popolnoma obvladati.

Profesor Hoover zaključí, da mora Evropa ugoditi zahtevam Nemčije ter ji vrniti z Nemci poseljena ozemlja ali pa se pripraviti na vojno. Pravi, da je narodni socializem dovolj močan, da se bo držal, prihodnost ostale Evrope pa je negotova.

Ne strinjam se popolnoma s Hooverjem. Hoover prezre namreč dejstvo, da je v Hitlerjevi stranki močna levičarska skupina, ki se bo v bližnji bodočnosti nemara uveljavila — kljub temu pa toplo priporočam to knjigo vsem, ki berejo angleško.

Louis Adamič.

Kronika

Glas o „Sodobnosti“. — O čemer ne poročajo ali neradi poročajo dnevniki v Sloveniji, o tem pišejo dnevniki in revije izven Slovenije. Pod zaglavjem „Iz naših revij“ bomo prinesli v prihodnji številki poročilo o razpravi iz „Srpskega književnega Glasnika“, najuglednejše in najbolj razširjene srbske revije, kjer avtor dovolj objektivno ocenjuje vlogo in pomen „Sodobnosti“ v današnjem slovenskem življenju. Če pa ste slučajno odprli znani praški dnevnik „Prager Presse“ dne dne 28. septembra 1935., ste zasledili pod zaglavjem „Kulturchronik“ beležko izpod peresa Magra, ki se glasi: „Sodobnost. Um die Jahreswende 1932/33 kam es in der Welt der slowenischen Revuen zu einer Umgruppierung. Die beiden führenden Zeitschriften „Ljubljanski Zvon“ und „Dom in Svet“ wechselten ihre Herausgeber und ihren Mitarbeiterstab. Unter der Führung Fran Albrechts, des Redak-